

А. В. АНДРУШКО

Андрій Васильович Андрушко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Ужгородського національного університету

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ

Закріплене у ст. 29 Конституції України право на свободу та особисту недоторканність є невід'ємним природним правом кожної людини. Визнаючи та гарантуючи свободу кожного індивіда, законодавець у розділі III Особливої частини КК України встановив кримінально-правові заборони, спрямовані на протидію вказаним посяганням. Одним із таких посягань є захоплення або тримання особи як заручника (ст. 147).

Якщо проблеми кримінальної відповідальності за дане діяння в працях вітчизняних науковців розглядалися неодноразово, то дослідженню кримінологічних аспектів захоплення заручників у науковій літературі увага приділялась значно менше. У публікаціях відомих кримінологів В. В. Голіни та В. С. Батиргарєєвої¹, О. В. Лисоседа² питання, пов'язані з кримінологічною характеристикою захоплення або тримання особи як заручника, аналізувалися у загальному контексті злочинів проти волі, честі та гідності особи; безпосередньо захопленню заручників приділено мало місця. До того ж, вказані публікації побачили світ понад десятиліття тому.

З огляду на викладене, **мета** цієї статті – на підставі аналізу офіційних статистичних даних та доступної емпіричної бази (матеріалів 24 кримінальних проваджень) надати кримінологічну характеристику захоплення заручників.

У правозастосовній практиці захоплення заручників трапляється порівняно рідко. З даними МВС України, протягом 1991–2006 рр. зареєстровано всього 113 випадків вчинення даного діяння³. За 2013 р. органами прокуратури обліковано 4 випадки захоплення або тримання особи як заручника, у 2014 р. зареєстровано 41, у 2015 р. – 17, у 2016 р. – 7, у 2017 р. – 3 таких злочини⁴. Різке зростання кількості розглядуваних злочинів у 2014 р. пов'язано, вочевидь, із запровадженням нового порядку приймання, реєстрації та розгляду в органах прокуратури України заяв, повідомлень та іншої інформації про злочини, а також із проведенням антитерористичної операції на Донбасі.

Занепокоєння викликає стан розкриття вказаних злочинів та притягнення винних у їх вчиненні до кримінальної відповідальності: так, у 2014 р., за який обліковано 41 випадок захоплення або тримання особи як заручника, тільки по чотирьом із них провадження були направлені до суду з обвинувальним актом, у 2013 р. з обвинувальним актом до суду направлені лише два провадження, у 2015 р. – п'ять, у 2016 р. – три, а у 2017 р. – два⁵.

Варто зазначити, що окрім ст. 147, яка передбачає загальний склад захоплення заручників, КК України містить спеціальні норми (ст. ст. 349, 349-1), які встановлюють відповідальність відповідно за захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника та за захоплення журналіста як заручника. Вказані діяння включені законодавцем до розділу XV Особливої частини КК, який об'єднує злочинні посягання проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів. Хоча за задумом законодавця основним безпосереднім об'єктом діянь, передбачених ст. ст. 349, 349-1 КК, не є особиста свобода людини, об'єктивна сторона цих злочинів аналогічна захопленню заручників, відповідальність за яке встановлена у ст. 147 КК. Раніше ми зазначали, що ст. ст. 349, 349-1 лише породжують непотрібну конкуренцію норм, а існуюча з точки зору вітчизняного законодавця доцільність посиленої відповідальності за захоплення як заручника певної категорії осіб може бути реалізована шляхом конструювання кваліфікованого складу злочину⁶. У зв'язку з цим доцільно навести також статистичні дані, які стосуються спеціальних видів захоплення або тримання особи як заручника. За 2013 р. органами прокуратури обліковано один випадок захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, у 2014 р. зареєстровано 59, у 2015 р. – один, у 2016 р. – три, у 2017 р. – два таких злочини⁷. Що ж стосується захоплення журналіста як заручника, то жодного відповідного діяння за період від 14 травня 2015 р., коли КК України був доповнений ст. 349-1, органами прокуратури не обліковано.

У кримінологічній літературі зазначається, що захоплення заручників характеризується низьким рівнем латентності⁸. О. В. Лисоседа підкреслює, що в більшості випадків сам факт захоплення або тримання особи як заручника спеціально розголошується через специфічні цілі цього злочину⁹. Разом із тим, як засвідчує аналіз доступної емпіричної бази, коло осіб, яким розголошується факт вчинення таких дій, здебільшого досить вузьке (передовсім це родичі). Зважаючи на можливі погрози заподіяння шкоди потерпілому чи членам його сім'ї, а також з огляду на інші причини (зокрема, недовіру до правоохоронних органів) частина таких посягань може бути неврахованою в офіційній статистичній звітності. У цьому контексті показовим є такий приклад: навіть будучи звільненим, підприємець, якого захопили і утримували як заручника, продовжував виконувати незаконні вимоги учасників озброєної банди, пояснивши своїм родичам, що «це дуже

серйозна справа, що він збирається виконати їхні вимоги, щоб ні у кого з нас не було проблем»¹⁰. Підкреслимо також, що в абсолютній більшості випадків затримання винуватих у вчиненні даного діяння мало місце в результаті повідомлення про факт скоєння цього злочину з боку родичів потерпілого чи інших осіб. У будь-якому разі навряд чи можна погодитись з О. О. Володіною, яка наголошує, що «місцезнаходження заручників, як правило, не приховується від правоохоронних органів»¹¹.

Захоплення заручників вчиняється здебільшого у містах: столиці (3,6 %), обласних центрах (35,7 %), районних центрах (21,4 %), містах обласного значення (14,3 %). У 21,4 % випадках цей злочин було вчинено в селі, в 3,6 % – у селищі міського типу, яке є районним центром. Отримані результати можна пояснити об'єктивними причинами: саме в містах (насамперед в обласних центрах) проживає більшість заможних людей, котрі здебільшого і стають жертвами розглядуваного злочину. При цьому варто додати, що такі діяння (насамперед скоєні з корисливих мотивів) далеко не завжди вчиняються за місцем проживання злочинців. Визначальним є місце проживання заздалегідь обраної жертви, а також зменшення ризику викриття. Так, приміром, організована група, яка протягом березня-жовтня 2010 р. тричі захоплювала і утримувала заможних громадян КНР з метою одержання викупу від їхніх родичів, складалася в т. ч. з киян, які для вчинення злочину спеціально приїжджали до Одеси та Іллічівська Одеської області, де проживали потенційні жертви¹². Крім того, захоплення особи як заручника нерідко вчиняється в одному місці, а його тримання – в іншому. Для прикладу, та ж організована група викрадала громадян КНР в Одеській області, а потім переміщала їх до приватного будинку, розташованого в одному із сіл Київської області, де й утримувала.

Обов'язковою ознакою юридичного складу захоплення заручників є спеціальна мета – спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника. Саме по собі захоплення або тримання особи як заручника виступає не метою винного, а засобом досягнення мети. Тому варто розглянути цілі, які ставлять перед собою ті, хто зважаються на вчинення цього злочину.

Аналіз доступної емпіричної бази дає змогу зробити висновок: в більшості випадків (64,2 %) такою метою є мета незаконного збагачення шляхом вимагання викупу від третіх осіб як умови звільнення заручника. Зазначимо, що подібні результати свого часу отримав М. О. Акімов, за даними якого у 88 % випадків вчинення даного злочину має місце корисливий мотив¹³.

Захоплення або тримання заручників з корисливих мотивів характеризується суттєвими особливостями.

Складність і багатоетапність вчинення такого злочину обумовлює необхідність залучення до його вчинення співучасників із чітким розподілом ролей. Тому абсолютна більшість таких посягань вчинена учасниками організованої групи.

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень засвідчило, що захопленню заручника з метою отримання викупу від третіх осіб як умови його звільнення часто передують тривала підготовка до вчинення такого злочину. Наприклад, учасники організованої групи, які захопили і з метою одержання викупу у сумі 2 млн доларів США утримували в будинку підприємця, до злочину ретельно готувалися протягом кількох місяців. Зокрема, вони довго вели спостереження за помешканням обраної жертви, вивчаючи розпорядок дня підприємця, а також розпорядок дня його дружини та дітей. З метою конспірації учасники групи під час спілкування користувались виключно псевдонімами, а їхні телефонні номери постійно змінювались. Кімнату будинку, в якій утримували заручника, спеціально обладнали: всі поверхні стін, підлоги, стелі та стільця покрили поліетиленовою плівкою, щоб виключити можливість залишення потерпілим будь-яких слідів та виключити можливість в подальшому впізнати потерпілим цю кімнату. Під час безпосереднього спілкування із заручником учасники групи використовували спеціальний одяг: плащові костюми, маски, рукавички і бахіли – все для того, аби виключити ймовірність залишення будь-яких слідів злочину, а також не допустити можливість у подальшому впізнати себе¹⁴.

Аналіз доступної емпіричної бази засвідчує, що в абсолютній більшості випадків вимога сплати викупу адресується родичам затриманого. І тільки в поодиноких випадках відповідна вимога висувається іншим особам. Так, Апеляційним судом Київської області у 2010 р. засуджено двох братів-співучасників, які захопили й утримували головного бухгалтера одного з київських підприємств з метою вимагати у керівництва цього підприємства передати їм грошові кошти в сумі 10 тис. дол. США як умову звільнення заручниці¹⁵.

Злочинець і жертва при захопленні або триманні як заручника, вчиненому з корисливих мотивів, як правило, незнайомі між собою. Однак трапляються винятки. Скажімо, у згаданому вище випадку жертва злочину була дівчиною одного із братів-співучасників. Останній, маючи фінансові труднощі та вирішивши позбутися їх у злочинний спосіб, зустрів дівчину біля прохідної підприємства, на якому вона працювала, та навіть подарував їй квіти. Втрюх вони поїхали до м. Бровари, де у будинку, який він винаймав для проживання з нею, зв'язали потерпілу і повідомили, що її відпустять тільки після того, як отримають гроші¹⁶.

Для розглядуваних злочинів, вчинених з метою отримання викупу від третіх осіб як умови звільнення заручника, характерна ще одна особливість – порівняна тривалість незаконного утримання жертви. Утримання жертви, як правило, становить 1–2 доби – час, необхідний родичам потерпілого для того, аби зібрати потрібну суму і передати її вимагачам. Разом з тим і тут трапляються винятки. Так, Соснівський районний суд м. Черкаси у 2013 р. засудив учасників організованої групи, які захопили і протягом 21 доби утримували підприємця з метою отримання від брата останнього грошової винагороди як умови його звільнення¹⁷.

Сума грошових коштів, яку злочинці прагнули отримати в результаті вчинення злочину, у кожному випадку різна – від 10 тис. до 2 млн дол. США. При цьому сума викупу в ході «переговорів» нерідко змен-

шується. Для прикладу, в одному з випадків злочинці, вимагаючи спершу 1 млн дол. США, погодились зрештою на вдсятеро меншу суму¹⁸.

Другою за поширеністю (21,4 %) метою є використання заручника в якості «живого щита» для того, аби спонукати працівників правоохоронних органів (частіше) чи інших осіб до утримання від вчинення дій щодо припинення протиправної діяльності та затримання злочинця. При цьому вчиненню розглядуваного злочину завжди передують скоєння особою іншого діяння і, відповідно, загроза бути затриманим за його вчинення. Так, наприклад, Малиновський районний суд м. Одеси у 2016 р. засудив чоловіка, який після невдалої спроби квартирної крадіжки, тікаючи від переслідувачів, котрі намагалися його затримати, захопив як заручника неповнолітню дівчину з метою спонукати їх утриматись від подальшого його переслідування¹⁹.

Спільним для всіх таких випадків є також те, що захоплення заручника із вказаною вище метою здійснюється особою самостійно (без співучасників), є спонтанним (рішення захопити заручника виникає у певний момент з огляду на загрозу затримання), а утримування особи як заручника триває недовго (до моменту затримання злочинця правоохоронцями або ж до моменту зникнення такої загрози).

Аналіз доступної емпіричної бази засвідчує, що особа, яка захоплює або утримує заручника, іноді має на меті й інші цілі, однак такі випадки є поодинокими. Так, в одному випадку наркозалежний у приміщенні аптеки взяв у заручники жінку, що знаходилась у торговому залі, з метою спонукання працівників міліції, яких на вимогу винного викликала фармацевт аптеки, надати йому для вживання наркотичні засоби, що було умовою звільнення заручниці²⁰. У другому – чоловік, який знаходився під впливом психотропних препаратів, погрожуючи розбитою склянкою пляшкою, захопив та утримував в якості заручників пасажирів автобуса, вимагаючи забезпечити йому зустріч з працівниками міліції та прокурором, що було умовою звільнення заручників²¹. У третьому – двоє засуджених у приміщенні СІЗО захопили в заручники чергового, висунувши співробітникам установи вимогу надати їм транспорт та можливість безперешкодно покинути територію слідчого ізолятору як умову звільнення заручника²². У четвертому – пенсіонер мав умисел на захоплення та тримання як заручника дружини секретаря РНБО України (однак помилився і захопив іншу жінку) з метою спонукання останнього до вибачення перед жителями Донбасу за прийняття ним рішень, які начебто призвели до початку бойових дій на сході України, що було умовою звільнення заручниці²³.

О. О. Володіна стверджує, що мотив захоплення заручників, як правило, політичний або екстремістський²⁴. На політичних та екстремістських мотивах розглядуваного діяння наголошують також численні російські дослідники. Певною мірою такі твердження пов'язані з позицією законодавців окремих держав (у т.ч. й РФ), які відносять даний злочин до злочинів проти громадської безпеки. Водночас здійснене нами дослідження засвідчує, що відповідний мотив трапляється рідко.

Слід зупинитися також на кримінологічній характеристиці осіб, які вчинили захоплення або тримання особи як заручника. З цією метою автор узагальнив дані, що стосуються 54 засуджених за вчинення вказаного діяння.

Аналіз емпіричної бази засвідчує, що 100 % осіб, засуджених за захоплення або тримання особи як заручника, є чоловіками. Такий показник не дивує, адже вказаний злочин, як правило, пов'язаний із застосуванням насильства, подоланням опору з боку потерпілої особи. Водночас О. В. Лисодед відзначає, що трохи більше 1 % тих, хто вчиняє даний злочин, – жінки²⁵. Можливість вчинення цього посягання жінкою справді не виключається, оскільки альтернативною формою захоплення заручників є тримання особи як заручника. Крім того, не варто забувати, що цей злочин часто вчиняється учасниками організованої групи, у складі якої жінка також може виконувати певну роль (наприклад, бути організатором злочину).

Проведене нами дослідження засвідчує, що у відсотковому відношенні кількість осіб, які вчинили захоплення або тримання особи як заручника, у віці від 18 до 30 років становить 42,6 %, у віці від 30 до 40 років – 37 %, у віці від 40 до 50 років – 14,8 %, у віці понад 50 років – 5,6 %. Отримані дані загалом корелюють з даними, що їх наводить О. В. Лисодед, який зазначає, що захоплення заручників здебільшого вчиняється чоловіками віком від 20 до 30 років, рідше – особами до 20 років, ще рідше – у віці понад 40 років²⁶.

Серед засуджених за цей злочин – громадяни України (94,4 %) та громадяни інших держав (5,6 %).

68,5 % осіб, засуджених за даний злочин, мають повну загальну освіту чи спеціальну середню освіту, 22,2 % – вищу (у т.ч. незакінчену) освіту, і лише 9,3 % – неповну середню освіту. Таким чином, доводиться констатувати порівняно високий освітній рівень осіб, які вчиняють захоплення заручників. При цьому вищий рівень освіти мають особи, які вчинили цей злочин з корисливих мотивів. У цьому контексті слід погодитись з Н. Ф. Кузнецовою, яка свого часу підкреслювала, що попри високий рівень освіти у деяких злочинців, у них спостерігається деформація моральної та правової культури²⁷.

Відомо, що поширеність злочинної поведінки серед одружених є меншою, ніж серед тих, хто сім'ї не має. Більшість (72,2 %) із тих, хто вчинив захоплення заручників, неодружені. 22,2 % засуджених за вказане діяння мали на утриманні неповнолітніх дітей.

На момент вчинення злочину 85,1 % осіб не працювали, 7,13 % – працювали за трудовим договором чи неофіційно або ж були підприємцями, 1,9 % – були пенсіонерами. Двоє з працевлаштованих обіймали посади директорів приватних підприємств, один – заступника директора підприємства. Організаторські здібності цих осіб стали в пригоді й при вчиненні ними розглядуваних злочинів, де вони виконували роль організаторів. Прагнення до легкого збагачення призвело до того, що ці, вочевидь не бідні люди, пішли на скоєння особливо тяжкого злочину і опинилися в місцях позбавлення волі. Цікаво також, що один із засуджених за захоплення заручника раніше працював в правоохоронних органах.

Матеріали проаналізованих кримінальних проваджень засвідчують, що більшість (63 %) засуджених за захоплення заручників раніше не мали судимості. Що ж стосується раніше засуджених, то слід зазначити, що ці судимості, як правило, мали місце за злочини проти власності. Нами не виявлено жодного випадку, коли б засуджений за розглядуваний злочин раніше був судимий за захоплення заручників чи за будь-який інший злочин проти волі, честі та гідності особи.

Варто підкреслити, що на момент затримання за захоплення заручників такі особи здебільшого «встигають» вчинити й інші злочини, які одержують самостійну кримінально-правову оцінку. Супутніми захопленню заручників злочинами є діяння, передбачені ст. ст. 115 (пп. 3, 6, 9, 12 ч. 2), 146 (зазначимо при цьому, що в окремих випадках така кваліфікація була зайвою, оскільки вчинене охоплювалось ст. 147), 187, 189, 257, 263 КК України.

22,2 % осіб засуджені за ч. 1 ст. 147 КК України, 70,4 % – за ч. 2 цієї статті. Ще 7,4 % засуджені за ст. 349 КК України. Серед кваліфікованих видів захоплення заручників переважають вчинення цього злочину організованою групою та спрочинення ним тяжких наслідків.

Звертає на себе увагу поширеність позитивних характеристик на осіб, які вчинили захоплення заручників, виданих за місцем їхнього проживання і роботи. Іноді наявність таких характеристик, які враховуються судами при призначенні покарання винним, дуже дисонує з тяжкістю вчинених ними злочинів, їх жорстокістю та цинічністю.

Залежними від вживання алкоголю чи наркотиків на момент вчинення цього злочину були лише 5,6 % осіб. Визнані винними у захопленні заручників особи здебільшого визнаються також такими, що не мають якихось психічних розладів. Хоча наявність певних психічних відхилень у деяких осіб була констатована, на момент вчинення злочину вони все ж зберігали здатність усвідомлювати свої діяння та керувати ними. Разом із тим у правозастосовній практиці іноді трапляються випадки захоплення заручників особами, які були позбавлені такої здатності. Так, у 2014 р. Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу, на підставі висновку судово-психіатричної експертизи, застосував примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до психіатричної лікарні з посиленням наглядом до визнаного неосудним громадянина Росії, який захопив у заручники свою співмешканку і звернувся до державної влади України з вимогою щодо передачі його та будинку, в якому він орендував квартиру, під юрисдикцію РФ, що було умовою звільнення заручниці²⁸.

У 96,3 % випадків суд призначив засудженим за цей злочин покарання у виді позбавлення волі на певний строк з реальним його відбуванням; двох засуджених суд звільнив від відбування покарання з випробуванням. Щодо чотирьох осіб суд дійшов висновку про можливість призначення їм більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Зазначимо також, що мінімальний строк призначеного покарання у виді позбавлення волі за захоплення заручників сягав одного року і одного місяця, максимальний – 12 років. При цьому, виходячи із сукупності злочинів чи вироків та призначаючи винним остаточне покарання, суд іноді призначав і триваліші строки цього покарання. В одному випадку двом засудженим за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 147, ч. 4 ст. 187 та пп. 3, 6, 9, 12 ч. 2 ст. 115 КК України, суд призначив остаточне покарання у виді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна.

Вважаємо, що іноді суди призначають засудженим за захоплення заручників невинуватим м'яке покарання. Так, Іллічівський міський суд Одеської області, визнавши винними у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 146, ч. 2 ст. 147 та ч. 2 ст. 353 КК України трьох учасників організованої групи, призначив організатору вказаних діянь остаточне покарання у виді позбавлення волі строком на три роки (цей же строк є призначеним строком даного покарання за захоплення заручників), а двом виконавцям – остаточне покарання у виді одного року і одного місяця позбавлення волі (цей же строк є призначеним строком даного покарання за захоплення заручників). При цьому суд врахував їх щире каяття, їх явки з повинною та активне сприяння розкриттю злочину, а також особи винних (зокрема, те, що вони раніше не судимі, на обліку у психіатра та нарколога не перебувають, за місцем проживання характеризуються посередньо)²⁹. Цього, таким чином, виявилось достатньо, аби суд дійшов висновку про доцільність призначення покарання, нижчого від найнижчої межі, встановленої в санкціях частин вказаних вище статей КК України, особам, котрі, використовуючи форму працівників міліції, тричі захоплювали і утримували заможних громадян КНР з метою одержання колосальних сум викупу від їхніх родичів.

В одному випадку суд, призначаючи покарання особам, які у приміщенні СІЗО захопили в заручники чергового, критично оцінив їх каяття та визнання своєї вини. Суд справедливо, на наш погляд, підкреслив, що про визнання вини обвинуваченими у цьому випадку не можна стверджувати однозначно, оскільки фактично воно є наслідком повної та об'єктивної фіксації їх діянь засобами відеоспостереження, що є невід'ємною частиною безпеки режимної установи. На переконання суду, заперечувати чи спотворювати обставини вчинення злочину у даному випадку не тільки неможливо, а й недоцільно, а тому метою вказаного зізнання та каяття є прагнення обвинувачених до призначення їм більш м'якого покарання, що, зрозуміло, є їх природним правом³⁰.

Отримані дані дають змогу розробити криминологічний портрет особи, котра вчиняє захоплення заручників: це раніше не судимий, неодружений чоловік у віці від 18 до 30 років, який має середню або середню спеціальну освіту, не працює, мешкає у місті, з дещо авантюричним складом характеру, у системі ціннісних орієнтацій якого ключове місце посідають егоїстичні та корисливі спонукання.

Підсумовуючи, підкреслимо, що розроблення ефективних шляхів запобігання розглядуваним посяганням можливе лише у разі врахування викладених вище криминологічних особливостей захоплення заручників.

¹ Голина В. В. Проблемы борьбы с преступлениями против личной свободы человека в Украине / В. В. Голина, В. С. Батыргареева // Проблемы законности: респ. міжвідом. наук. зб. – Х., 2001. – Вип. 49. – С. 131–141.

² Лысодед А. В. Актуальные криминологические проблемы преступлений против свободы, чести и достоинства личности / А. В. Лысодед // Проблемы законности: респ. міжвідом. наук. зб. – Х., 2006. – Вип. 81. – С. 127–136.

³ Акімов М. О. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / М. О. Акімов. – К., 2009. – С. 1.

⁴ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2017 рр. // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gov.ua/ua/stat.html>

⁵ Там само.

⁶ Андрушко А. В. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за захоплення заручників / А. В. Андрушко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – № 3. – С. 162–163.

⁷ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2017 рр. // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gov.ua/ua/stat.html>

⁸ Теоретические основы исследования и анализа латентной преступности: моногр. / под ред. С. М. Иншакова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. – С. 339, 619.

⁹ Лысодед А. В. Вказана праця. – С. 128; Криминологія: підруч. / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. – Х.: Право, 2014. – 440 с. – С. 193–194.

¹⁰ Архів Бобринецького районного суду Кіровоградської області за 2011 рік. Кримінальна справа № 1-2/11.

¹¹ Володіна О. О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Оксана Олександрівна Володіна. – Х., 2003. – С. 87.

¹² Архів Іллічівського міського суду Одеської області за 2012 рік. Кримінальна справа № 1511/930/2012.

¹³ Акімов М. О. Вказана праця. – С. 10.

¹⁴ Архів Солом'янського районного суду м. Києва за 2013 рік. Кримінальна справа № 2609/11008/12.

¹⁵ Архів Апеляційного суду Київської області за 2010 рік. Кримінальна справа № 1-13/10.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Архів Соснівського районного суду м. Черкаси за 2013 рік. Кримінальна справа № 1-525/12.

¹⁸ Вирок Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької обл. від 6 квітня 2017 р. (справа № 263/13009/15-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65890710>

¹⁹ Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 11 квітня 2016 р. (справа № 521/22504/14-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57057037>

²⁰ Приговор Торезского городского суда Донецкой обл. от 5 августа 2011 г. (дело № 1-174/11) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17644546>

²¹ Архів Генічеського районного суду Херсонської обл. за 2013 р. Кримінальна справа № 2107/3786/2012.

²² Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 28 серпня 2015 р. (справа № 521/12752/15-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49223915>

²³ Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 21 квітня 2017 р. (справа № 761/33185/16-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67246771>

²⁴ Володіна О. О. Вказана праця. – С. 138.

²⁵ Криминологія: підруч. / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. – Х.: Право, 2014. – С. 194.

²⁶ Там само.

²⁷ Криминология: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / науч. ред.: Н. Ф. Кузнецова, В. В. Лунеев. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – С. 127.

²⁸ Ухвала Сакаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської обл. від 7 серпня 2014 р. (справа № 214/6874/14-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40189175>

²⁹ Архів Іллічівського міського суду Одеської області за 2012 рік. Кримінальна справа № 1511/930/2012.

³⁰ Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 28 серпня 2015 р. (справа № 521/12752/15-к) // Єдиний державний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49223915>

Резюме

Андрушко А. В. Кримінологічна характеристика захоплення заручників.

У статті на підставі аналізу офіційних статистичних даних та доступної емпіричної бази розроблено криминологічну характеристику захоплення заручників (ст. 147 КК України). Проаналізовано кількісно-якісні показники таких злочинів, а також дані, які характеризують особу злочинця, що вчиняє вказані діяння.

Ключові слова: злочини проти волі, честі та гідності особи, захоплення заручників, особа злочинця.

Резюме

Андрушко А. В. Криминологическая характеристика захвата заложников.

В статье на основании анализа официальных статистических данных и доступной эмпирической базы разработана криминологическая характеристика захвата заложников (ст. 147 УК Украины). Проанализированы количественно-качественные показатели таких преступлений, а также данные, характеризующие личность преступника, совершающего указанные деяния.

Ключевые слова: преступления против свободы, чести и достоинства личности, захват заложников, личность преступника.

Summary

Andrushko A. Criminological Characteristics of Hostage-Taking.

The article develops a criminological characteristic of the capture of hostages (Article 147 of the Criminal Code of Ukraine) based on an analysis of official statistics and an accessible empirical database. The quantitative and qualitative indicators of such crimes as well as data characterizing the identity of the offender committing the said acts are analyzed.

Key words: crimes against the will, honor and dignity of the person, seizure of hostages, person of the offender.

УДК 343.161.1

В. А. АХМЕДОВ

Вусал Алігісмаг огли Ахмедов, кандидат юридичних наук, керівник науково-дослідного та судово-прецедентного відділу Академії юстиції Міністерства юстиції Азербайджанської республіки

**КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ
ЗА СУБ'ЄКТНИМ КРИТЕРІЄМ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Системна і науково обґрунтована класифікація злочинів проти правосуддя допомагає не лише аналізувати актуальні проблеми цієї категорії злочинів у їх взаємозв'язку і взаємозумовленості, а й правильно виявляти пріоритети і приймати практичні рішення. Класифікація досліджуваної групи злочинів у жодному випадку не може бути самоціллю, вона повинна слугувати виявленню сутнісних зв'язків в системі злочинів проти правосуддя і комплексному дослідженню методів та способів їх запобігання. Цим і обумовлена актуальність даного дослідження.

Метою статті є дослідження суб'єкта злочинів проти правосуддя в якості класифікаційного критерію та вивчення можливості побудови єдиної науково обґрунтованої системи злочинів проти правосуддя саме за ознакою суб'єкта таких злочинів. Питанням класифікації злочинів проти правосуддя присвячували праці такі вчені, як Т. К. Агузаров, М. І. Бажанов, І. О. Власов, С. А. Денисов, А. П. Кузнєцов, А. В. Кудрявцева, В. П. Малков, А. М. Подшибякін, проф. В. І. Тютюгін, І. М. Тяжкова, А. В. Федоров, О. І. Чучаєв та ін. При цьому, хоча більшість дослідників беруть за основу класифікації родовий, видовий або безпосередній об'єкт злочину, велика група вчених обґрунтовує доцільність систематизації злочинів проти правосуддя саме за суб'єктним критерієм.

Суб'єкт злочину як класифікаційний критерій вперше був названий у роботах Я. М. Кульберга та І. М. Черних. Як правило, свою позицію автори мотивували тим, що злочини проти правосуддя вчиняються спеціальним суб'єктом: службовою особою правоохоронних і судових органів, що здійснюють попереднє розслідування, прокурорський нагляд, розгляд і вирішення відповідних справ; особою, щодо якої вжито заходи правового примусу; учасником процесу, що порушує передбачені законом обов'язки. Зокрема, Я. М. Кульберг досліджувані злочини підрозділяв на дві групи: а) діяння, які можуть бути вчинені тільки посадовими особами; б) діяння, які можуть бути вчинені окремими громадянами¹. Проте нам видається, що хоч автор і наголошував на суб'єкті злочину як класифікаційній ознаці, але насправді у класифікації застосовано критерій механізму впливу на об'єкт злочину: перша група поєднувала діяння, що посягають на об'єкт «зсередини», а друга – «ззовні».

До теорії поділу злочинів проти правосуддя за суб'єктним критерієм схилилася і Ш. С. Рашковська. Вчена пропонувала всі злочини проти правосуддя підрозділяти на дві групи: 1) злочини, що вчиняються посадовими особами – працівниками органів дізнання, слідчими, прокурорами, суддями; 2) злочини, що здійснюються іншими особами. Водночас друга група поділялась автором ще на три підгрупи: а) злочини, які протидіють розслідуванню, розгляду і вирішенню судом кримінальних справ; б) злочини, які протидіють виконанню судового вироку; в) злочини, які протидіють правильній діяльності органів правосуддя шляхом приховування злочинів і недонесення про злочини². Очевидно, що у запропонованій класифікації використовується одразу два критерії: суб'єкт злочину як основний (за ним всі злочини поділені на дві групи) і спосіб вчинення злочину проти інтересів правосуддя як додатковий (за ним друга група поділена на підгрупи). Така непослідовність вносить у запропоновану класифікацію певну суперечливість і нелогічність.

Інші вчені за ознакою суб'єкта аналізовані злочини диференціюють на злочини, які вчиняються: посадовими особами суду, прокуратури, органів дізнання і попереднього розслідування; особами, покликаними законом сприяти правосуддю; засудженими або особами, які знаходяться під вартою; іншими особами³.

Дослідниця Н. Р. Ємеєва виділяє наступні види злочинів проти правосуддя за суб'єктним критерієм:

– злочини, що здійснюються суддями, в тому числі присяжними засідателями (наприклад, незаконне затримання, взяття під варту або утримання під вартою, винесення завідомо неправосудного вироку, рішення або іншого судового акта);